

Milorad NIKČEVIĆ (Osijek)

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera

Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“

UDK 811.163.4(497.16)

NAD ZAOSTAVŠTINOM VOJISLAVA P. NIKČEVIĆA

Autor se osvrće na značaj studija i monografija iz zaostavštine Vojislava P. Nikčevića, koju je djelimično pregledao, te daje kratak opis svake od pregledanih studija. S obzirom na pionirski značaj mnogijeh radova i knjiga V. Nikčevića, daje se inicijativa za objavljivanje cjelokupne njegove zaostavštine.

Kad se otkine gromada od duhovne piramide jednoga naroda, onda je svaki detalj vezan za tu gromadu veoma bitan i značajan jer se uklapa u cjelokupnu mozaičku sliku i piramidu toga naroda. Simbolično i metaforično kazano, ta je duhovna gromada za crnogorski narod bio i Vojislav P. Nikčević, kao jedan u nizu naučnih i kulturnih veličina crnogorske nacije i naroda. Sad kad ga je neumitna smrt uzela u zagrljaj, potrebno je reći da će njegovo djelo, i pored njegova fizičkog nestanka, ostati u kulturnoj riznici i istoriji ne samo crnogorskoga naroda kao nepresušni izvor i stalni podsticaj za naučna pregnuća već i kao izvor tema i dilema kojima će se u budućnosti vraćati mlade generacije crnogorskoga i svjetskog slavističkog naraštaja. Vojislavljev rad, koji je nastajao u trajnoj stvaralačkoj i ne baš lagodnoj ideološkoj, političkoj i kulturnoj klimi, kristalizirao se postupno u njegovu bogatom jezikoslovnome, književnoistorijskome, kulturološkome i inom korpusu, ali u znatnoj mjeri i u odricanju njegova uvijek ustrajnoga, napetoga i nemirnog života. Poznato je iz prošlosti da su mnogi istaknuti naučnici, kulturni poslenici i umjetnici bili ne samo lučonoše naučne misli svoga naroda već u isto vrijeme i pravi duhovni asketi i prometeji. Takav je bio i Vojislav, uz čiji sam se skut i ja kretao, skrašavao, duhovno uzrijevao, od ranog djetinjstva pratio ga i zajedno s njegovim kosinama, usponima, padovima i visinama stasavao i uzrastao, pa neka mi je oprošteno što

o njemu govorim s ošućanjem bratskog pijeteta i bratskog divljenja kako prema njegovoj osobnosti tako i prema njegovoj univerzalnosti, marljivosti i nadasve upornosti u njegovu ogromnom jezikoslovnom, književnoteorijskom i književnopovijesnom radu. Vojislav je nosio u svojem stvaralačkom genu ne samo dar i nerv jezikoslovca, književnog historičara i teoretičara, nadahnuće, stvaralački polet nego i intenzivni rad upornika, prkosnika, postojane upornosti i marljivosti, izuzetnog truda i nadljudske umne i fizičke upornosti. Stoga je i mogao samo kao takav stvoriti takvo kvantitativno i kvalitetno jezikoslovno i kulturološko grandiozno djelo!

No obično se s fizičkim nestankom nekog autora, naučna i kulturna javnost interesuje: je li u stvaralačkoj radionici naučnika ostala neobjelodanjena i u kojoj mjeri njegova građa? Ovo pitanje postaje prvorazredno iz osnovnog razloga što je svaka pojedinost za takve izuzetne kulturne pregaoce naroda veoma bitna i važna, prije svega kako bi se danas-šutra sve te pojedinosti vezane za stvaralačku biografiju naučnika donijele na svjetlost dana naučne i kulturne javnosti svog naroda, kako bi se upotpunio cjelokupni naučni dignitet toga naučnika i stvorio pravi vrijednosni i naučni sud o njemu.

Iako nije izvršen detaljan pregled cjelokupne građe Vojislava P. Nikčevića, jer to zahtijeva mnogo vremena i truda, ekipskog rada, i površnijem uvidom i analizom moguće je ustanoviti da je njegova rukopisna zaostavština ostala dobrijem dijelom neobjelodanjena. I kao takva, ona je ne samo od goleme važnosti za duhovno, jezičko, književno i kulturološko blago crnogorskog naroda i Crne Gore već i od opšteg značaja za narode u kontaktnosti jer su i njegovi štampani radovi i neobjelodanjene studije u velikome dijelu pisane komparativno, interdisciplinarno sa željom da obuhvate interferencije, susrete i dodire jezičkih i književnih pojava na prostorima srednjojužnoslovenskih jezika i književnosti. Prikazati cjelokupnu zaostavštinu Vojislava P. Nikčevića u ovoj prigodi nemoguće je. Stoga ću, taksativno i sistematično naznačiti, zapravo, njegove naslovne radove, i to retrospektivno od ovijeh najbližih do onijeh njegovih radova, koji iz ovih i onih ideoloških i političkih razloga, nijesu mogli biti štampani.

1. Poznato je da je prije nekoliko godina Vojislav utemeljio državni projekat *Istorije crnogorske književnosti* u trogodišnjem trajanju. Sporazumno je trebalo da ga realizuje Univerzitet Crne Gore i Ministarstvo prosvjete i nauke Vlade Crne Gore. Koncept *Istorije književnosti* sadrži usmenu i

pisanu literaturu. To su dva autonomno strukturirana vida književnoga stvaralaštva. Usmena literatura posедуje vlastitu kategoriju *usmenosti*, za razliku od pisane književnosti, koja podliježe kategoriji *pisanosti*. Dakle, dva pojavna oblika primarnoga i konstitutivnog principa u jezičkim i literarnim realizacijama. Iako su autonomno strukturirane kao dva vida književnog tvoraštva sa sopstvenijem estetikama i poetikama, međusobno nenadređene, crnogorska usmena i pisana književnost uzajamno su jako zavisne, interferentne. Da bi se sačuvala njihova autonomna cjelovitost, kao rukovodilac cijelog projekta Vojislav P. Nikčević odlučio se da prof. dr. Novak Kilibarda u I. tomu posebno sačini *Istoriju crnogorske usmene književnosti*, a prof. dr. Vojislav P. Nikčević u II. tomu *Istoriju crnogorske pisane književnosti* od najstarijih vremena do sredine XIX. vijeka; prof. dr. Milorad Nikčević u III. tomu od sredine toga vijeka do svršetka Prvoga svjetskog rata (1850–1918) i docent dr. Tatjana Bečanović u IV. tomu od svršetka Prvoga svjetskog rata do najnovijeg doba (1918–2008). Zamišljeno je da sva ta četiri toma ponaosob sačinjavaju zajedničke tomove knjige, povezane kontinuirano numerisanijem stranicama i hronološki naznačenijem glavama kao oznakama tekućijih perioda i stilskih formacija. Naravno, trebalo je da autori u obradi povijesti pisane literature uzimaju u obzir njezinu zavisnost, interferentnost od usmene književnosti tamo gdje dolazila do jačeg izražaja.

Vojislav je započeo pisanje *Istorije crnogorske književnosti* od nastanka i razvitka Dukljana – Zečana – Crnogoraca kao samobitnog naroda i samonikle nacije u Duklji – Zeti – Crnoj Gori kao državi koja ih je primarno stvorila, uobličila kao posebit etnikum i nacion. A to je bilo od sredine IX. stoljeća. Završio je dukljanski period crnogorske književnosti na 150 kompjuterskih stranica i tako ostavio dragocjen materijal. Radovao se i posljednjih dana života bio potpuno okrenut tome projektu jer se nadao da će se njime povratiti *Crnogorska književnost* koja je sramno proćerana sa Filozofskoga fakulteta u Nikšiću. O tome on kaže u *Predgovoru*:

Predmet Crnogorska književnost postojao je na četvorogodišnjemu studiju Nastavničkoga, odnosno docnije Filozofskog fakulteta u Nikšiću od početka njegova rada do primjene Bolonjske deklaracije. A od tada je došlo do njegova ukidanja, utapanja i denacionalizovanja u Studijski program za srpski jezik i južnoslovenske književnosti. Oni koji

*su ukinuli taj predmet ostaće zapamćeni kao grobari svoje nacionalne literature poslije tradicije od preko dvadesetogodišnjega njezinog postojanja kao matične književnosti na rečenom fakultetu. To je glavni razlog što ovi fundamentalni državni projekat **Istorije crnogorske književnosti** u trogodišnjem trajanju sporazumno realizuju Univerzitet Crne Gore i Ministarstvo prosvjete i nauke Vlade Republike Crne Gore iz Podgorice. Nadamo se da će do vremena objavljivanja te istorije predmet Crnogorska književnost biti ponovo vrnut na Filozofski ili pak eventualno novoosnovani Filološki fakultet. A s velikom mukom je i priznata.*

2. Drugi i cjeloviti rukopis koji je ostao neobjavljen su *Slovenske i crnogorske teme*. Uobličen je na više od 580 stranica i spreman je za štampanje.
3. Iz ranoga perioda Vojislavljeva stvaranja ostao je cjelokupni rukopis pripremljen za štampu pod naslovom *Marksistička teorija o jeziku i crnogorsko nacionalno pitanje*, na više od 250 stranica. To je izuzetan rukopis jer u njemu autor kroz jezičku dijahroniju pokazuje zašto je negirano postojanje crnogorskog naroda i crnogorske nacije – upravo zbog toga što Crnogorci nijesu pošedovali svijest o svojem maternjem jeziku i o svojoj crkvi. Autor u radu primarno izlaže marksističke teorije o jeziku, a zatim ih pokušava primijeniti na crnogorsku istorijskojezičku stvarnost.
4. Veoma akribičan i nadasve jezički utemeljen rukopis iz Vojislavljeve zaostavštine jeste studija *O poluglasima u polidijalekatskim sistemima Crnogoraca, Srba, Hrvata i Muslimana i slovenačkom jeziku* – rukopis koji je ostao da se štampa u mom projektu *Jezici i kulture u doticaju – stoljetni hrvatski i crnogorski književni i jezični identiteti*. Rad ima stotinjak daktilografskih stranica.
5. Slična ovome rukopisu je i studija pod naslovom *O jatu (ѧ) u jezičkom dijasistemu Crnogoraca, Srba, Hrvata i Muslimana i u slovenačkom jeziku*, na stotinjak stranica. To je Vojislavljeva omiljena tema, radikalno drukčije postavljena od drugih autora jer dokazuje u njoj da *jat* nije bio poseban glas ne samo u „srpskohrvatskom“ nego i u slovenačkom jeziku. On prikazuje analitički detaljno monogenetske teorije o *jatu* kao glasu, da bi u zaključku utvrdio da takve teorije treba napuštit. Obje ove njegove potonje studije valjalo bi možda zajedno

štampati, prepuštiti vremenu da se kritički i lingvistički Vojislavljeve teze prihvate ili odbace, što do danas nije u lingvistici učinjeno.

6. S početka je 90-ijeh godina XX. stoljeća i neobjavljena knjiga *Crnogorske jezičke i književne teme*, koja sadrži 5 studija: dvije iz književne povijesti i tri jezikoslovne. Studije su bile uvezane u posebnu fasciklu, koja je predata Matici crnogorskoj na objavljivanje.
7. Svakako su vrijedne Vojislavljeve enciklopedijske jedinice (njih stotinjak) koje je u novije vrijeme priredio za projekat *Crnogorske enciklopedije DANU*. Jedinice su veoma koncizne i sintetične, raznovrsne, iscrpne na stotinjak stranica i poredane abecedno. Čuvaju se kao autentični izvori u posebnoj fascikli s napomenom da su predate DANU, koja je trebalo da bude nosilac toga projekta.

Na drugijem, manjim rukopisima u Vojislavljevoj zaostavštini neću se zadržavati. Vjerujem da će i ovijeh nekoliko naznaka motivisati buduće istraživače da se pozabave cjelokupnom njegovom zaostavštinom i da će se u okviru neke crnogorske kulturne institucije naći finansijska potpora za njeno objavljivanje.

Milorad NIKČEVIĆ

VOJISLAV P. NIKČEVIĆ'S HERITAGE

The author discusses the importance of studies and monographs from the heritage of Vojislav P. Nikčević, which he partially examined, and he gives a brief overview of each of the works he examined. Having in mind the groundbreaking importance of many works and books by V. Nikčević, an initiative is given for publishing of his complete heritage.